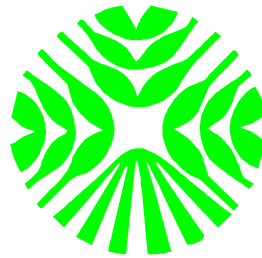

АГРАРЕН УНИВЕРСИТЕТ – ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ ПО ИКОНОМИКА
КАТЕДРА ИКОНОМИКА

ГЪИНО ШКРИЙЕЛЪ

**ФИСКАЛНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА
МИТНИЧЕСКИТЕ ПРОЦЕДУРИ В ТЪРГОВИЯТА С
АГРАРНИ ПРОДУКТИ**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен **ДОКТОР**
по област на висше образование **3.0 Социални, стопански и правни**
науки, професионално направление 3.8. Икономика,
докторска програма **Икономика и управление (селско стопанство)**

Научен ръководител:

Доц. д-р Ваня Георгиева

Пловдив, 2019 г.

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави, заключения и препоръки с общ обем от 190 страници. Представени са 18 таблици и 19 графики. Използвани са 187 литературни източника.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на катедрен съвет на катедра „Икономика“ при Аграрен университет – Пловдив.

Специализираното научно жури е назначено от Ректора на Аграрен университет – Пловдив със Заповед № РД-16-633/14.06.2019 г. в състав:

Рецензии:

Доц. д-р Надежда Георгиева Благоева

Доц. д-р Тони Богданова Михова

Становища:

Проф. д-р Алекси Георгиев Алексиев

Проф. д-р Софроний Аце Миладиноски

Проф. д-р Катерина Киро Ангелевска-Найдеска

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 12.09.2019 г. от 15.00 часа в залата на Центъра за дистанционно обучение, Аграрен университет – Пловдив

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в библиотеката на Аграрен Университет – Пловдив, бул. Менделеев № 12.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на темата

Митата и митническата политика, като елемент на фискалната политика, винаги са били считани за важен инструмент за защита на местното производство от чуждестранна конкуренция, по-рано много повече, отколкото днес, при условия на глобална икономика. Прилагането на такава защитна политика обаче прави международната търговия по-малко свободна. Свободното движение на стоки е условие за по-бърз икономически растеж както на Европейския съюз, така и в другите регионални икономически интеграции. Световната търговска организация, която налага своите правила в международния стокообмен, създаването на регионални икономически интеграции в съвременната международна търговия, споразуменията за свободна търговия между държавите, са довели до множеството предпазни мерки и инструменти. Това че тази защита е по-малко използвана в международната търговия показват и данните за участието на митото в общите приходи на бюджета на Европейския съюз и brutния вътрешен продукт на държавите-членки. Според тези данни, митата в съвременния свят губят фискалната си сила, особено заради процеса на глобализация във външната търговия и либерализацията на световния пазар.

Малките икономики в региона на Западните Балкани - Косово, Черна Гора и Македония е нужно да са отворени, ако се стремят към икономически просперитет. В този смисъл трябва да отделят сериозно внимание на митническата си политика, в т.ч. на ускоряване и опростяване на митническите процедури. Такива митнически процедури ще имат пряко въздействие както върху регулирането на вноса и износа, така и върху подобрението на общите икономически показатели.

Митническите процедури с икономически ефекти са важна новост във функционирането на външната търговия, особено когато става въпрос за търговия с аграрни продукти. Това са митнически процедури, въведени през последните няколко години в Косово, Черна Гора и Македония, които все още не се прилагат по начин, форма и ниво, както е във високо развитите страни.

2. Теза на изследването

Основната теза на дисертационния труд е, че прилагането на митнически процедури с икономически ефект при търговията с аграрни продукти е особено важно

и тяхното използване трябва да се увеличи, като същевременно се намалят нетарифните мерки и се опростят външнотърговските операции на компаниите, в посока подобряване на тяхната конкурентоспособност и ефективност, което пък се отразява положително се върху общата фискална политика.

3. Предмет и обект на изследване

Предмет на изследване на настоящата дисертация е определянето на фискалното въздействие на митническите процедури с икономически ефекти върху търговията с аграрни продукти.

Обект на проучване е фискалната и митническата политика на три малки икономики от Западните Балкани – Косово, Македония и Черна Гора, които имат много общи характеристики, но и редица различия.

4. Цели и задачи на изследването

Основната цел на дисертационния труд е на база проучване на ефектите от митническата фискална политика в търговията с аграрни продукти в Република Косово, Македония и Черна гора, да се изведат възможностите за ефективно прилагане и контрол върху митническите процедури с цел икономическо въздействие в различни посоки.

За постигането на целта са поставени следните **задачи**:

1. Теоретично изясняване на същността и съдържанието на понятието мито и ефектите, които се постигат чрез него.
2. Определяне на значението на митническата политика, като част от фискалната политика на всяка страна върху развитието на аграрния сектор.
3. Анализ на митническите процедури с икономически ефект и възможностите им прилагане в търговията с аграрни продукти.
4. Анализ на фискалната и митническата политика на Косово, Македония и Черна гора и оценка на въздействието им върху икономиките на трите страни
5. Изследване на последиците от митата във фискалната политика на страните на база вноса и износа, приходите и разходите, процентното покритие на търговския дефицит на вноса и износа и тяхното въздействие върху brutния вътрешен продукт.

6. Оценка на фискални последици от търговията с аграрни продукти в Косово, Македония и Черна гора върху икономиката им и очертаване на негативните тенденции в развитието на аграрния сектор в трите страни,
7. Очертаване на възможностите за укриване на мита, ДДС и такси и предлагане на мерки и начин на контрол, за да се избегнат пропуски и злоупотреби при използването на митнически процедури.
8. Формулиране на препоръки и подходи за подобряване на митническата политика в страните от Западните Балкани с цел подобряване на икономическите им показатели и преустановяване на наблюдаваните негативни тенденции в развитието им.

5. Методи за изследване

В настоящия труд са използвани следните методи на научното изследване: класически методи – диалектически, историко-логически, индукция и дедукция, сравнителен анализ, наблюдение, сравнителния метод, статистически анализ въз основа на официално публикувана информация от Министерствата на финансите, митническата администрация, статистическите институти, ЕВРОСТАТ, теоретико-стойностен анализ за вникване в икономическата природа, качествените и количествените характеристики на предмета на научно изследване.

Изследването и разработването на проблемите, свързани с прилагането на митническите процедури в търговията с аграрни продукти включва проучване и систематизиране на широк кръг от литература, както и на нормативната уредба, уреждаща фискалната и митническата политика в трите анализирани страни.

За реализиране на настоящото изследване е използван подходящ графичен, математически и логически инструментариум, включващ разнообразни изследователски средства като литературен обзор, таблично и графично представяне на отделни тенденции и произтичащите от тях изводи, систематизиране на набраните емпирични данни.

II. СРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В структурно отношение дисертационният труд е изграден в систематичен порядък въз основа на поставените изследователски задачи, като проследява следната логика:

Списък на използваните съкращения

Списък на таблиците

Списък на графиките

ВЪВЕДЕНИЕ

- I. Актуалност на проблематиката
- II. Теза на изследването
- III. Предмет и обект на изследване
- IV. Цели и задачи на труда
- V. Методи за изследване

ПЪРВА ГЛАВА. ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА И ПОНЯТИЯ В МИТНИЧЕСКАТА ПОЛИТИКА

- 1.1. Определяне на понятието мито и класификацията му
  - 1.1.1. За същността на понятието мито
  - 1.1.2. Видове мита
  - 1.1.3. Елементи на митото
- 1.2. Цели и ефекти на митата
  - 1.2.1. Ефекти на митата върху вноса
  - 1.2.2. Влияние на митата върху вътрешния продукт
  - 1.2.3. Влияние на митата върху търсенето и предлагането на стоки и върху цените им
  - 1.2.4. Фискален и кумулативен ефект на митата
  - 1.2.5. Ефекти на митата върху преместването на производствени ресурси, заетостта и преразпределителни ефекти
- 1.3. Митническа система и политика на Европейския съюз
- 1.4. Значение на митата в търговията с аграрни продукти
  - 1.4.1. Митнически режим при търговия с аграрни продукти
  - 1.4.2. Протекционизъм в търговията с аграрни продукти
  - 1.4.3. Либерализация на търговията с аграрни продукти
  - 1.4.4. Ролята на държавата в регулирането на търговията с аграрни продукти
- 1.5. Методи за изследване

ВТОРА ГЛАВА. КОНЦЕПЦИЯ НА ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА И ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ В ТЪРГОВИЯТА С АГРАРНИ ПРОДУКТИ

- 2.1. Концепцията на фискалната политика в съвременните държави
  - 2.1.1. Понятието фискална политика
  - 2.1.2. Цели на фискалната политика
  - 2.1.3. Инструменти на фискалната политика
  - 2.1.4. Ефекти от фискалната политика
- 2.2. Прилагане на митнически процедури с икономически ефекти в търговията

- 2.2.1. Понятието митнически процедури с икономически ефект
  - 2.2.2. Видове митнически процедури с икономически ефект
  - 2.2.3. Специфика на митническите процедури с икономически последици
  - 2.2.4. Предимства на митническите процедури с икономически ефекти
  - 2.2.5. Възможности за прилагане на облекчения при митнически процедури с икономически ефекти
- 2.3. Особености на фискалната и митническата политика в Косово, Република Северна Македония и Черна Гора
- 2.3.1. Специфики на фискалната и митническата политика в Косово
  - 2.3.2. Специфики на фискалната и митническата политика в Република Северна Македония
  - 2.3.3. Специфики на фискалната и митническа политика в Република Черна Гора

ТРЕТА ГЛАВА . ОЦЕНКИ И АНАЛИЗ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА МИТНИЧЕСКАТА ПРОЦЕДУРА ОТНОСНО АГРАРНИЯ СЕКТОР В СТРАНИТЕ КОСОВО, МАКЕДОНИЯ И ЧЕРНА ГОРА

- 3.1. Макроикономически показатели на митническата и фискалната политика в Република Косово, Република Северна Македония и Черна гора
- 3.1.1. Макроикономически показатели на митническата и фискалната политика в Република Косово
  - 3.1.2. Макроикономически показатели на митническата и фискалната политика в Република Северна Македония
  - 3.1.3. Макроикономически показатели на митническата и фискалната политика в Република Черна Гора
  - 3.1.4. Сравнителен анализ на ефектите от търговията с аграрни продукти в Косово, Македония и Черна Гора
- 3.2. Последици от търговията с аграрни продукти в Косово, Македония и Черна Гора
- 3.2.1. Фискални приходи на основа на търговията с аграрни продукти в Косово
  - 3.2.2. Фискални приходи на основа на търговията с аграрни продукти в Македони
  - 3.2.3. Фискални приходи на основата на търговията с аграрни продукти в Черна Гора
  - 3.2.4. Анализ на получените резултати от икономиките на Република Косово, Република Северна Македония и Република Черна Гора
- 3.3. Проблемът с укриването на данъци и неговото преодоляване
- 3.3.1. Възможност за укриване на данъци в редовна митническа процедура
  - 3.3.2. Възможност за укриване на данъци в митническата процедура с икономическо въздействие
  - 3.3.3. Изготвяне на мерки и начин на контрол, за да се избегнат пропуски и злоупотреби от използването на митнически процедури с икономически ефекти

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

В увода се обосновава актуалността на изследвания проблем, дефинират се основната цел, задачи, предмет и обект на разработката, формулирана е научноизследователската теза.

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА И ПОНЯТИЯ В МИТНИЧЕСКАТА ПОЛИТИКА

1.1. Определяне на понятието мито и класификацията му

Митото като непряка фискална форма се е появило много отдавна. То е било източник на фискални приходи още в стария и средния век. Митата представляват приходна форма, която се отнася към косвените данъци. Те са субективно, публично право на държавата да получи парично плащане, при преминаването на стоки през митническата граница на страната. Митата имат паричен характер, като задължението за плащане на мито не е задължително свързано с личността на длъжника. Те се събират от митническата администрация безвъзмездно, при което тя не предоставя насрещна услуга за данъкоплатците и се акумулират в държавния бюджет.

Във финансовата литература и на практика има няколко критерия за *класифициране на митата*: *мита според посоката на движение на стоките* (вносни, износни и транзитни мита); *мита според метода на изчисление* (специфично, стойностно и комбинирано); *мита според начина на въвеждане* (автономни и договорни или конвенционални мита); *мита според размера на митническото натоварване* (диференциално и преференциално); *мита според основната икономическа функция* (фискално, защитно и мито за развитие)

Тъй като митата са в действителност един вид данък, и при тях се прилагат редица термини, които характеризират данъка. Терминът "данък" се заменя с думата "мито", „данъкоплатец“ с „платец на мита“, „данъчна основа“ с „митническа основа“. Въпреки това при митата се появяват някои термини, които не са характерни за данъците, като митническа декларация, митнически органи, митнически складове, транзит, помещения за временно съхранение, безмитна зона, износ, внос, освобождаване в свободно

обръщение, митническа граница, митническа ставка, митническа такса и др., чийто смисъл е изяснен от автора.

1.2. Цели и ефекти на митата

Митото играе различна роля в националната икономика, особено защитна и фискална. Тези две цели са в причинно-следствена и последователна връзка: митото не може да бъде фискално, а в същото време да не е защитно, и обратно. В някои фискални системи митото има важна фискална функция, т.е. приходите от събиране на мита са значителни. Защитната роля на митото означава, че то предпазва неравнопоставената местна индустрия от проникване на по-силна конкуренция от чужбина. Без мито не може да се развие местната промишленост, особено тази с висока степен на преработка. Според автора обаче, при въвеждането на мита трябва да се има предвид, че то защитава местната промишленост, при условие, тя да не е в състояние да работи. Поради тази причина мито трябва да се въведе само за продукти, които имат шанс за развитие; да продължава само дотогава, докато местната промишленост стане конкурентоспособна; процентът на митото да не е голям, за да позволи на местната промишленост да бъде мотивирана за производителност и рентабилност в работата си. Във връзка с това е необходимо да се подчертае, че митото не е защитно, а е фискално, когато стоките, които подлежат на мито, не се произвеждат в страната. Може да се обобщи, че в крайна сметка митата осигуряват приходи в държавния бюджет (фискална функция), като същевременно осигуряват ефективна митническа защита с ефекти върху доходите (защитна функция), като тези функции се допълват една-друга. В определени случаи доминира едната, в други – другата.

По нататък в изследването, авторът се спира подробно на ефекта, който оказват митата в следните насоки: върху вноса в страната; върху вътрешния продукт; търсенето и предлагането на стоки; върху цените на стоките; върху преместването на производствени ресурси, върху заетостта; преразпределителен ефект; фискален и кумулативен ефект.

1.3. Митническа система и политика на Европейския съюз

Авторът счита, че е важно да се синхронизират аграрните политики на Косово, Македония и Черна гора със селскостопанската политика на Европейския съюз от няколко причини. В основата на този процес е стремежът на анализираниите страни към интеграция в Европейския съюз; участие в свободни икономически отношения с

държавите-членки на Европейския съюз, както и с други страни от региона, включително и по отношение на търговията с аграрни продукти. Подобна връзка с Европейския съюз гарантира по-нататъшно сътрудничество и възможност за финансова подкрепа чрез средствата за развитие на селските райони и др.

В тази част на изследването си авторът разглежда нормите на Договора за създаване на Европейската общност, които засягат митата и митническата политика на Европейския съюз. В чл. 3, т. 1., ал. ц) от ДЕО се посочва, че дейността на Общността включва съществуването на "вътрешен пазар, който се характеризира с премахване на митото между държавите-членки, което е пречка за свободното движение на хора и потока на стоки, услуги и капитали". Реализирането на концепцията за вътрешния пазар е основна задача на интеграционния процес. А именно, прилагането на свободата на търговията със стоки, свободното движение на хора, свободата на предоставяне на услуги и свободата на търговия с капитал могат да бъдат осигурени само чрез пространство без вътрешни граници между държавите-членки и система без национални мита и всички такси, които имат еднакво действие и със забрана на данъчната дискриминация. Покупка и продажба в страната. Разбира се, в съответствие с концепцията за вътрешния пазар, не се явява само необходимостта от премахване на вътрешните граници, но също така и премахване на граничния контрол.

В този контекст, член 25 от Договора за ЕО предвижда: „Митата върху вноса и износа и други тарифи със същия ефект се забраняват между държавите - членки. Тази забрана се прилага също така и за митническо оформяне, което има фискален характер“, а член 26 гласи, че, „съветът приема обща митническа тарифа, като взема решение с квалифицирано мнозинство по предложение на Комисията “

В ЕС съществуват повече видове мита. Освен горепосочените - мито въз основа на международни споразумения между държавите-членки на ЕС и трети страни, които, както е посочено по-горе, не определя ЕС, а произтичат от договорените задължения на държавите-членки на ЕС към СТО, те се прилагат за стоки от всяка държава-членка на СТО, друг вид мита са преференциалните мита. Те се налагат върху вноса на стоки от страни, които предпочитат преференциално митническо третиране въз основа на сключени договори или решения на Европейската комисия и се прилагат за стоки с произход от тези страни (преференциален произход на стоки). Преференциалното мито е мито с ниска митническа ставка и осигурява привилегировано положение на вътрешния пазар. Третият тип мита е стойностното или *ad valorem*, четвъртият тип – специфичните, петият тип - смесени (комбинация от стойностни и специфични).

Шестият вид мита са тези с повишена митническа ставка, които за целите на този труд са от особено значение. Това мито представлява специална мярка за ЕС в рамките на търговската политика и се използва за предотвратяване на вредните последици от пазарната конкуренция. Пример за този вид мито е дъмпинга. Общата митническа тарифа съдържа също така специални разпоредби, отнасящи се до тарифите във връзка с общата селскостопанска политика, тарифния комфорт, приложим към определени мита, и увеличаването на някои тарифи. Когато става въпрос за тарифни удобства, които се отнасят за индивидуални мита за стоки с определена цел или определени свойства, то такива са: 1) намаляване на митническата ставка, 2) намаляване на митническата ставка за определен период от време, и 3) прилагане на митнически контингент . Използването на тези митнически удобства предполага предварително митническо освобождаване и контрол на митническата служба. Посочените митнически удобства са от особено значение за проблематиката на това изследване.

Когато става въпрос за увеличаване на някои тарифи, следва да се отбележи, че в общата митническа тарифа се предвиждат някои мерки срещу всяка пречка в конкурентната пазарна надпревара. Това са: 1) антидъмпингови мита, 2) мита за сетълмент и 3) реторзивни мита.

Митата и митническата политика винаги са били важен инструмент за защита на местното производство от чуждестранна конкуренция, както по-рано, така и в условията на днешната глобална икономика. Защитата в международната търговия не е отминала ЕС. Европейският съюз има обща политика за защита от останалата част от света. В този смисъл селското стопанство е отрасъла, където се прилагат най-важните предпазни мерки.

Прилагането на такива защитни политики прави международната търговия по-малко свободна. Свободното движение на стоки обаче, е условие за по-бърз икономически растеж на ЕС, на другите регионални икономически интеграции, на отделните страни и на цялата социална общност. СТО е организация, която налага свои собствени правила в международната търговия. Създаването на регионални икономически интеграции в условията на съвременна международна търговия, споразуменията за свободна търговия между държавите са довели до свеждане до минимум на множеството от защитни мерки и инструменти.

Данните за участието на митото в общия БВП на държавите-членки на ЕС показват, че защитата е все по-малко използвана в международната търговия. А именно, според тези данни, митата все повече губят фискалната си власт от години,

особено поради процеса на глобализация във външната търговия и либерализацията на световния пазар. ЕС допринася за развитието на регионалната икономическа интеграция единствено чрез либерализация на външната търговия, тъй като защитата в международната търговия не осигурява дългосрочна перспектива.

1.4. Значение на митата в търговията с аграрни продукти

Аграрните продукти представляват стоки от специфичен вид и характер. На първо място, тук се отнасят непреработените продукти, получени в резултат на процеса на селскостопанско производство, семена и посадъчен материал. На второ място, се включват и хранителните продукти, получени чрез преработка и дообработка на селскостопански продукти. Всеки един от тези видове стоки е различен и специфичен по отношение на свойствата си, което изисква серия от правила, които ще осигурят, гарантират и защитават произхода на стоките, както и тяхната цел.

Правните норми, предвидени в процесуално право, само допълват и подпомагат митническата процедура. От особено значение е това, че международните търговски споразумения, двустранни или многостранни, обхващащи тази област, допринасят само за улесняване на мерките за митническо облагане. Те не нарушават процедурата, а само подобряват, уточняват и конкретизират условията и нуждите от движение и обмен на селскостопанските продукти.

При оформянето на аграрните продукти са особено важни санитарните и фитосанитарните мерки. Те са регламентирани въз основа на Споразумението за прилагане на санитарни и фитосанитарни мерки от Световната търговска организация. Това включва работа от ветеринарните служби, както и задължение на страните, подписали споразумението (ЦЕФТА и СТО), да изискват информация за изпълнените мерки.

Санитарните мерки се отнасят до транспортирането на готови храни, непреработени аграрни продукти, домашни животни, птици и други подобни. Чрез контрола се осъществява защита срещу болести, вредители, осигуряване на качеството и др. Законодателството обаче не може да предвиди всички рискове, така че не трябва да се забравя и биологичният фактор, поради който целта на регламентите е превенция и защита.

Може да се обобщи, че митническите процедури в търговията с аграрни продукти на практика се осъществяват чрез специфични системи за контрол. Митническите органи са тези, които трябва да решат:

- дали продуктите могат да бъдат вдигнати, тъй като не представляват сериозен риск за здравето и безопасността или не може да се счита, че са в нарушение на законодателството на страните
- дали продуктите трябва да бъдат задържани, тъй като са необходими допълнителни проверки, за да се гарантира тяхната безопасност и съответствие с изискванията

Независимо от вида на митническия режим - дали става дума за внос, износ, транзит или реекспорт, освен редовните процедури за съхраняване на стоките, представяне на фактури и др., от особена важност е контролата върху качеството на стоките, преди да достигнат крайната си дестинация. Чрез анализ на активните вещества на продуктите, се защитава населението и се гарантира повишена безопасност на храните.

Най-ефективният начин да се гарантира, че внесените опасни или неотговарящи на изискванията продукти не се пускат на пазара, е да се извършват съответните проверки преди тези продукти да бъдат допуснати за свободно обръщение. Това налага участието на митниците — единствената служба, която има цялостен поглед над търговските потоци, преминаващи през външните граници.. Чрез необходимата документация за внос и износ, която е тясно свързана с фитосанитарния контрол, се извършва диагностика и защита срещу болести при растенията и животните. Биологичното производство се подкрепя с определянето на остатъци от пестициди в храните, както и от производството на здрави и сертифицирани семена и посадъчен материал.

Законодателството, което предотвратява и защитава търговията с аграрни продукти, е особено важно за кандидатите за членство в ЕС. За да бъдат част от тази икономическа общност, трябва да бъдат изпълнени определени условия, за да се подготви законодателството да бъде конкурентоспособно и да е в съответствие с регламентите на Европейския съюз.

Обичайната практика днес е да се насърчава аграрното производство чрез предоставяне на експортни субсидии от държавата, а бенефициентите им са земеделски производители. С този механизъм държавата влияе върху интереса на земеделските производители към аграрното производство, увеличава заетостта, увеличава износа и т.н. От друга страна, отпускането на субсидии може да помогне за намаляване на експортната цена на селскостопанските продукти, които страната вносител може да счита за дъмпингова мярка. Следователно размерът на субсидиите следва да се

адаптира до такова ниво, че да не могат да компрометират пазарната цена на продукта, а по-скоро да бъдат стимул за по-голямо производство.

Авторът отбелязва **аграрният протекционизъм** като система от мерки на аграрната политика, насочени към защита на местните производители от външна конкуренция. Такива мерки са:

- **подобрения в платежния баланс.** Високата еластичност на вносното търсене на промишлени продукти в развиващите се страни, от една страна, и ниската еластичност на търсенето на аграрни продукти в развитите страни, от друга, предизвикват външнотърговски дефицит в слабо развитите страни и развиващите се страни. Ето защо се счита, че умереният аграрен протекционизъм е от полза за развиващите се страни.
- **подкрепа за развитието на други сектори в икономиката.** Чрез отклоняване на част от средствата за увеличаване на инвестициите в производството на селскостопанска механизация, като част от индустриалния сектор, тя допринася за повишаване на производителността и рентабилността в селското стопанство и конкурентоспособността на селскостопанските продукти.
- **увеличаване на доходите на земеделските производители и сигурно позициониране.** Аграрният протекционизъм осигурява сигурно позициониране на локалните земеделски продукти първо на вътрешния, а след това и на външния пазар. В същото време по-високите цени на земеделските продукти правят възможно увеличаването на доходите на земеделските производители.
- **социално-политически мерки.** Ролята на земеделския производител в страните от ЕС е от решаващо значение при вземането на важни политически решения. Поради тези причини помощта за тази категория граждани чрез аграрния протекционизъм е една от основните настройки на Общата селскостопанска политика на ЕС.

Авторът подлага на критичен анализ и **либерализацията на търговията със земеделски продукти**. Тя предполага премахване на строгите правила във външнотърговския оборот и свободното движение на селскостопански продукти без никакви ограничения. Целта на либерализацията е да се осигури по-голяма свобода при вноса или износа на селскостопански продукти и това се постига чрез намаляване на митата. Днес либерализацията на търговията със земеделски продукти е основен постулат във функционирането на световната търговия. Смята се, че тя носи повече

положителни, отколкото отрицателни ефекти, и това е в полза на развитите страни, които произвеждат свръхпроизводство на аграрни продукти. В тази посока са проведени многобройни изследвания за въздействието на едностранната либерализация на търговията със земеделски продукти, както и на последиците върху общата икономиката на страните. Според проучванията на ОИСР либерализацията на търговията със земеделски продукти не води до загуба на брутния национален продукт на държавите-членки. (ОИСР 1991, стр. 108) Тя води до относително нарастване на световните цени на земеделските продукти, увеличаване на обема на световното селскостопанско производство и разширяване на обема на световната търговия и нейната структура. Според съвместно проучване на Световната банка и ОИСР едностранната либерализация на търговията със земеделски продукти от страните-членки на ОИСР ще осигури допълнителен доход за тези страни в размер на 120 млрд. долара, докато за развиващите се страни този доход ще бъде 2 млрд. долара. (ОИСР 1991, стр. 108).

Авторът отчита, че през последните години по целия свят, правителствата в развиващите се страни и в развитите страни бяха силно ангажирани в аграрния сектор. Повечето от държавните интервенции са насочени към:

- регулиране на вътрешните цени на селскостопанските суровини и продукти (чрез данъци, субсидии, централизирано снабдяване и използване на стоковите запаси и др.),
- контрол на използването и цената на производствените фактори,
- ограничаване на вноса или износа, пряко или непряко (чрез обменния курс).

Въпреки че тези мерки все още съществуват в много страни, според автора тяхното прилагане е неустойчиво в дългосрочен план. Модерният поглед върху ролята на държавата в икономиката не трябва да бъде свързан с пряката ѝ намеса чрез цените и регулирането. Правителството следва да подпомага и подкрепя функционирането на частния сектор, като предоставя инфраструктура и институционална рамка, с която частният сектор може да работи ефективно, и следва непрекъснато да следи функционирането на пазара, като предотвратява прекомерната концентрация на икономическа власт в ръцете на няколко най-големи икономически агенти.

В подкрепа на своето виждане, авторът представя като пример ситуацията в Република Северна Македония, която е известна в миналото като по-аграрна отколкото като индустриална страна. През 2001 г. тя подписа споразумение със Световната търговска организация (СТО), с което е длъжна да не увеличава митническите ставки

повече от настоящите. Това не би трябвало да представлява проблем, ако митническите ставки на Република Северна Македония са били въведени въз основа на анализ на производствените мощности в страната, кои продукти са стратегически, кои трябва да бъдат защитени и кои са недостатъчни и не се нуждаят от защита. По това време митническите ставки бяха наследени и нерегулирани още преди разпадането на бивша Югославия, така че е ясно, че нямало ясна митническа политика, която трябва да бъде защитена. Освен това условията и ресурсите, както и производствените мощности, но и нуждите на населението бяха драстично променени през този период от 10 години.

Налице беше проблемът как да се защити местното производство както в аграрния сектор, така и в някои новоразработени промишлени отрасли в съвременните условия.

Тъй като първата фискална опция чрез митнически ставки не беше достатъчно ефективна, държавата се осмели да въведе два нови инструмента на т.нар. малка врата, с които непряко регулира пазара, нарушавайки по някакъв начин пазарната икономика:

- чрез въвеждане на различни такси, чрез които по фискален начин влияе върху междудържавната търговия, т.е. увеличава цената на чуждестранните продукти, и
- чрез въвеждане на различни нетарифни мерки, което затруднява или в някои случаи дори предотвратява вноса на определени целеви чуждестранни продукти.

Въпреки че на пръв поглед това изглежда „патриотично“, се оказва, че то има дългосрочно отрицателно въздействие както върху икономическото развитие на региона, така и върху развитието на местното производство поради дългосрочния протекционизъм, който води до отрицателни последици.

Република Северна Македония доскоро беше единствената държава в Европа, която на своите граници, освен задължителния и обичаен контрол от фитосанитарните инспекции и ветеринарните служби, имаше контрола на Агенцията по храните, както и на Министерството на екологията и други служби, които затрудняваха вноса по нефискален и непрозрачен начин. Това увеличи разходите за внос на стоки от една страна, а от друга страна стоките от местни производители, бяха изкуствено защитени от тези нетарифни мерки. Всичко това се отрази неблагоприятно върху развитието на местното производство, което нямаше интерес да следва световните тенденции, времето на производство, производствените разходи и увеличаването на производителността. Като подкрепа на това е и малкият ръст на брутният национален продукт, който е реалистична картина на икономическия растеж и развитие.

Но съседните страни в региона, които са предмет на това изследване, нямат много по-различна стратегия. Те, подобно на Македония, въведоха различни нетарифни мерки, необходимостта от различни нестатутни сертификати, въведоха различни ненужни и неефективни контроли. Този начин на работа причинява преки щети на икономиката на дългосрочен план.

Въпреки официалния ангажимент за регионална интеграция и подписването на споразумението за ЦЕФТА, което е една стъпка от сближаването с Европейския съюз, на практика често се извършват противоположни действия. Европейският съюз настоява за взаимно премахване на границите на региона, за създаването на свободен поток от хора, стоки и услуги и след това за присъединяване към ЕС, което трябва да признаем, че никоя страна от ЦЕФТА в Западните Балкани не практикува на задоволително ниво.

Въпреки, че анализираме държави от един и същи регион, с приблизително еднакво социално развитие, съществуват различия в икономическите, технологичните, културните и географските обстоятелства.

Има аграрни полупродукти, които не растат във всички тези страни, а които заедно съставляват един завършен продукт. За да бъдат произведени, трябва да бъдат смесени най-малко три полупродукта. Проблемът възниква както от фискалния аспект, така и от гледна точка на нетарифните мерки. Ако вносът от други страни се извършва към необходимите полупродукти в една страна, крайният продукт ще бъде натоварен с митнически и с други фискални такси и като такъв няма да бъде конкурентен на чуждестранните пазари. Единственият начин това да бъде направено е чрез митнически процедури с икономическо въздействие. Това означава, че всички полупродукти от други страни ще се внасят за преработка в първата страна, в която се произвежда крайният продукт, По този начин ще се избегне фискалната тежест с митнически и други такси за производството на крайния продукт, който ще се изнася в чужбина. В същото време заетостта във всички страни в региона ще се увеличи, брутният национален продукт ще се нарастне, ще се насърчи износът и ще се благоприятства развитието на индустриите в региона, произвеждащи вторични продукти, като опаковки, услуги и други подобни. Това, което няма да се направи, е да се плаща мито.

Проблемът е, че държавата възприема това като избягване на задълженията към нея, без да осъзнава първоначалната роля на митата като защитна функция, а не само като фискална. Дори фискалната функция на митата в крайна сметка има по-съществена цел - икономическо развитие на държавата. Така чрез подобни реакции към

митата, държавата косвено оказва неблагоприятно влияние върху икономическото развитие.

Авторът смята, че този проблем на недоверие от страна на държавните органи, по-специално на митниците спрямо бизнеса, е една от основните причини за бавното икономическо развитие. Липсата на изслушване за проблемите на бизнеса, непризнаване на основната цел на цялото общество, особено когато въпросните аграрни продукти са голям проблем в региона. Необходима е държавна дерегулация в много области чрез премахването на различни сертификати и разрешителни, които възпрепятстват междудържавната търговия и развитието на региона.

Особено негативно за региона е, че митническите процедури с икономическо въздействие все още се използват предимно за преработка на стоки съгласно принципа на "lohn" - довършителни работи, което означава използване на евтина работна ръка, докато основните суровини са внос. Вътрешните стоки обикновено са само дребни и малки консумативи. В определен момент от развитието на страните в региона това беше може би единственият изход от трудната икономическа и финансова ситуация. Но в дългосрочен план ефекта е отрицателен, защото дори след 25 години все още не сме достигнали ниво на развитие, където евтината работна сила няма да бъде водещото, а качеството, иновацията и пазарната приемливост. Ако крайната цел е благосъстоянието на населението и богатата страна, то тогава е неразбираемо защо ежедневно се спира развитието чрез различно блокиране на движението на стоки с оправдаване, че това се прави за защита на държавата чрез налагане на данъчни задължения и нетарифни мерки.

Друг съществен проблем според автора е, че с различните постове за контрол, извършван във вътрешността на държавата, независимо дали митнически или от други инспекции и институции, които имат за цел да проверят законността на работата, се злоупотребява и чрез различни административни бариери се създава негативно влияние върху бизнеса и неговото производство.

Обобщението на автора е, че икономиката трябва да бъде насърчавана от държавата, особено това се отнася за аграрния сектор, да се създаде сътрудничество на регионално ниво, да се пласират продукти, които са произведени от компоненти от различни страни на големите световни пазари, вместо тези страни да бъдат източник на ресурси и полупродукти по ниски цени. Трябва да е налице стремеж за създаване на технологично напреднал завършен продукт, който да бъде реализиран на големите

световни пазари като такъв. Това би донесло истински икономически растеж и признание в света.

ВТОРА ГЛАВА. КОНЦЕПЦИЯ НА ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА И ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ В ТЪРГОВИЯТА С АГРАРНИ ПРОДУКТИ

2.1. Концепцията на фискалната политика в съвременните държави

За да се изясни ролята на митническата политика и нейното въздействие върху икономиката на една страна, следва тя да се разгледа в контекста на фискалната политика. Всяка промяна в митническата политика се отразява директно и върху останалите елементи на фискалната политика. Например намаляването на митата води до увеличаване на вноса на стоки, а оттам и върху нарастване на приходите от ДДС, акцизи, административни такси за внос и други.

Като много важен инструмент за управление с националната икономика, фискалната политика има способността да влияе върху икономическата активност върху населението. Държавите използват фискална политика, за да повлияят на нивото на съвкупното търсене в икономиката, за да постигнат икономическите цели за ценова стабилност, пълна заетост и икономически растеж. Провеждането на фискална политика включва ясна оценка на състоянието на икономиката. Спрямо тази икономическа оценка следва да се избират и мерките, които да се предприемат по отношение на приходите и разходите в бюджета. Ако икономиката е под своето потенциално равнище, се нуждаем от фискална експанзия, която включва намаляване на бюджетните приходи и увеличаване на бюджетните разходи. Това ще доведе до влошаване на структурния бюджетен баланс. Ако икономиката прегрява, се нуждаем от бюджетна рестрикция. Това означава увеличаване на бюджетните приходи и намаляване на бюджетните разходи, а като резултат ще имаме подобряване на бюджетната позиция (намаляване на структурния дефицит или увеличаване на структурния излишък).

Бюджетните приходи освен от мита се формират и от данък върху добавената стойност, данък върху доходите, корпоративен данък върху печалбата, акцизи, административни такси.

Докато митата представляват инструмент за защита на местното производство от конкуренцията на вносните продукти на вътрешния пазар, ДДС и акцизите не могат да се квалифицират като инструменти с такава роля. Въпреки това, ДДС и акцизите,

като косвените данъци, т.е. данъци върху потреблението, увеличават цената на стоките от внос, също както и митото. В това отношение е много важно дали ДДС или акциза ще бъдат събрани в реална сума, т.е. върху обективна и установена данъчна основа (митническа стойност), както и да се елиминират случаите на възможен внос на стоки в страната без заплащане на ДДС и акцизи. Реалното определяне на размера на тези мита и премахването на прояви на контрабанда през държавната граница е от решаващо значение, заедно с събирането на мита и други данъци, а особено когато не се плащат вносни мита, създаване на равни условия за управление на вътрешния пазар и премахване на нелоялната конкуренция чрез внос на необлагаеми или недостатъчно облагани стоки от чужбина. Подобно явление може да има разрушително влияние върху местната икономика и пазарните позиции на стопанските субекти, поради което се прави заключението, че ДДС и акцизите нямат изключително фискална роля, а могат да окажат влияние върху международния обмен и създаването на равноправни условия за бизнес.

Заключението на автора е, че ефектите от митата не могат да се разглеждат откъснато, без да се отчита влиянието на останалите фискални инструменти.

2.2. Прилагане на митнически процедури с икономически ефекти в търговията

Когато става дума за митническите процедури, трябва да се подчертае, че те представляват най-важните сегменти от митническия обхват на работа, поради което представляват голям интерес както на теория, така и на практика.

Митническите процедури с икономическо въздействие са по специфични от общите и се характеризират с забавен ефект по отношение на пълното или частично плащане на митническото задължение. При обсъждане на митническите процедури е необходимо да се прави разлика между митнически процедури при транзит; при внос; при износ; опростени митнически процедури и процедури, приложими в свободните митнически зони и зоните за развитие.

За да може една компания от Република Косово, Македония или Черна гора да извърши някое от тези митнически процедури с икономическо въздействие, е необходимо да има одобрение, за да може да се изпълни процедурата. Одобрението се издава от компетентния орган в резултат на надлежно попълнено заявление за одобрение от дружеството и след като се вземе предвид фактът, че дружеството отговаря на всички необходими условия. Разрешението не се издава на лица, които не

притежават всички необходими гаранции за правилното съпровеждане на процедурата, или в случаите, когато митническата администрация не може да извършва икономически обоснован надзор и проследяване на процедурата.

Митнически допустими процедури са: митническо складиране; износ за усъвършенстване; преработка под митнически контрол; временен внос и внос за усъвършенстване.

По-нататък в изложението, авторът прави подробно описание на всяка една от тези митнически процедури с икономически ефект, разглежда практическото им приложение, прави сравнителна характеристика между тях.

Авторът разглежда и възможностите за облекчаване на митническите процедури с икономически ефект. Тук бихме споменали т.нар. „единственото подаване на хартиени документи“, което е проект за митническа администрация, въведен през втората половина на 2013 г., който дава възможност документ, който вече е бил подаден като прикачен файл митническата декларация, да не е необходимо да бъде подаден повторно, ако се използва за друга митническа процедура (напр. пълномощно). По този начин икономическите оператори спестяват време, но също така и разходи за хартия, копиране и др. С въвеждането в експлоатация на системата E_John от края на март 2013 г. е възможно: електронно подаване и обработка на електронно подписани заявки за всички одобрения и за изменения на одобрения за процедури с икономическо въздействие, опростени искания за активно усъвършенстване, пасивно усъвършенстване и временен внос, подаване на всички необходими документи (норми, доклади) за осъществяване на режим активно усъвършенстване, в електронно подписан и електронно обработен формат, автоматична проверка (сравняване) на данните от представените документи с данните от системата за обработка на митническите декларации, известие за приемане или отхвърляне на представените документи, профилиран подход за различните видове потребители (икономически оператори, митнически служби, инспекционни служби на притежатели на одобрения, сектор за митническа система и сектор за контрол и разследване),

Предимствата при използването на системата от бизнес общността са представяне на документи в електронна форма, ускоряване на процедурата за обработка на подадените документи, прозрачност на процеса (операторът има представа кой документ в коя фаза е), избягване на физическото носене на документи към съответните служби, което изисква ресурси и време, автоматичен контрол на

подадените документи, автоматично сравняване на данните от представените документи с данните в системата за обработка на митническите декларации.

2.3. Особености на фискалната и митническата политика в Косово, Република Северна Македония и Черна Гора

Авторът изхожда от идеята, че за да се анализира въздействието на фискалния аспект на митническата политика в трите целеви страни - Косово, Република Северна Македония и Черна Гора, е необходимо освен на митническата политика, да се направи преглед на цялата фискална политика и да се анализират ефектите от всички преки и косвени данъци. В тези страни вноса на стоки освен с мита, се облага и с данък върху добавена стойност, акцизи и административни такси. Освен това, за да се докаже, че ефектът от използването на митнически процедури с икономическо въздействие, когато имаме забавено плащане или изобщо нямаме плащане, е по-голям от фискалния ефект на останалите митнически процедури, се прави сравнение и анализ с други данъци, като например данъка върху печалбата и данъка върху доходите. Всичко това се сравнява с крайния резултат, а именно икономическия растеж, т.е. БВП на всички страни, както и с движението на вноса и износа, особено процентното покритие на вноса с износ, излишъка и дефицита. Анализира се растежа на вноса и износа в пряка връзка с ефектите от митническата политика чрез митническите ставки.

Таблица 1 обобщава начина, по който се движат данъците в страните от региона - малки и отворени икономики, които непрекъснато създават програми и реформи в данъчната система с цел привличане на чуждестранни инвеститори и облекчават митническия си режим, за да направят страната по-привлекателна за износ и внос на местни и чуждестранни продукти.

Таблица 1 Процентно изражение на фискалните приходи в региона

Държава	ДДС	Данък върху печалбата	Данък върху дохода
Косово	16%	10%	10%
Македония	18%	10%	10%
Сърбия	20%	15%	12%
Босна и Херцеговина	17%	10%	10%
Хърватия	25%	20%	12-40
Черна Гора	17%	9%	9%

Източник: Проучване на автора

По-нататък в настоящото изследване авторът представя и анализира фискалните приходи във всяка от разглежданите страни, в това число и приходите от мита.

Република Косово е сравнително нова и млада страна, която все още активно работи по приемането на нови закони и адаптирането на другите правни разпоредби относно митническите процедури. Тя все още не е създадала условия за поставяне на стоки в митнически режим с икономически ефект в големи количества и следователно фискалното въздействие на тези митнически процедури почти не съществува, но предвид движението на стоките, то Косово в големи стъпки отваря границите на своята икономика и след няколко години тези процедури ще започнат да играят важна роля в публичните приходи. . Като се има предвид, че това е ниско развита страна, но богата на природни ресурси и с дългогодишни традиции в селското стопанство, сравнително евтина работна сила, има голям потенциал за развитие на производството и търговията с аграрни продукти чрез прилагане на митнически процедури с икономическо въздействие.

Законът за митата и акцизите в Косово определя и други фискални въздействия от използването на митнически процедури с икономическо въздействие, т.е. предвижда се създаване на свободни митнически зони, уредени със специален закон. Този закон уточнява само кои са разрешените дейности с чуждестранни стоки, поставени в свободната зона. Такива са: поставяне на стоки в свободно обръщение, които преди това са били разположени в свободна зона, подлагани на нормална обработка, активна обработка, производство под митнически контрол, дерогация в полза на държавата и унищожаване под митнически контрол. Законът за митата и акцизите също така предвижда, че с оглед на специфичните обстоятелства, свързани със свободната зона, митническият орган може да коригира своя митнически контрол и мерките за митнически надзор при тези обстоятелства.

Авторът счита, че Косово доста изостава с въвеждането на митнически процедури с икономическо въздействие, дори и с най-простите и обичайни форми, като например митническо складиране. Тези процедури са все още са непопулярни за косовските власти , които не са наясно крайният им ефект. Икономическата полза от използването на митнически процедури с икономическо въздействие би била значителна за Косово, тъй като става дума за сравнително млада икономика, която едва сега се развива. Изгодите ще бъдат потенциално огромни, но Косово все още трябва да работи за насърчаване на свободните икономически зони и да стане привлекателен център за чуждестранни инвеститори.

Република Северна Македония, за разлика от Косово, има дългогодишна държавност и по-дълъг опит във воденето на фискална и митническа политика. Тук има много преки чуждестранни инвестиции, производствени мощности, по-високо ниво на социална и здравна защита и застраховка, и разбира се повече опит в митническите процедури и тяхното прилагане, включително зони за свободно икономическо развитие в цялата страна. В Република Северна Македония в продължение на десетилетия се използват митнически процедури с икономическо въздействие, особено за активно усъвършенстване, най-вече в текстилната промишленост.

Целта на правителството на Република Македония е да разработи политики и да осъществи реформи, които ще доведат до по-динамично икономическо развитие. Икономическата част на работната програма на правителството обхваща политиките и мерките за реформа в пет основни групи: стабилна макроикономическа и фискална политика, данъчна и митническа политика, насърчаване на бизнес климата и конкурентоспособността, насърчаване на инвестициите и подкрепа за малките и средни предприятия.

Със Закона за свободните икономически зони е създадена Дирекцията за свободните икономически зони. Изградени са зони за технологично индустриално развитие, които осигуряват благоприятни условия за развитие на стопанската дейност чрез предлагане на регулирани промишлени програми и насърчаване на инвестициите в Република Македония с места и предварително изградени предприятия с напълно подготвена юридическа и физическа инфраструктура за инвестиции, услуги и данъци, митнически и други допълнителни ползи.

Данъчни, митнически и други ползи в зоните за технологично индустриално развитие са:

- **освобождаване от данъци:** Инвеститорите в зоните за технологично индустриално развитие имат право на десетгодишно освобождение от плащане на данъка върху печалбата (след изтичане на този период, ставката е 10%) и 10 години освобождение от плащане на данък върху доходите на физическите лица (след изтичане на този срок, 10%). Инвеститорите са освободени от ДДС за доставка на стоки и услуги в зоните за технологично развитие, различни от търговията с крайна употреба, както и за внос на стоки в зони за технологично развитие на промишлеността, при условие че стоките не са пуснати за свободно обръщение. Инвеститорите също са освободени от мита върху производството, предназначено за износ.

- **земя:** Инвеститорите в зони за технологично индустриално развитие могат да сключат дългосрочен договор за наем на земя за срок до 99 години.
- **инфраструктура:** Инвеститорите са освободени от заплащане на такса за присъединяване (комунални такси) за природен газ, вода и канализация.
- **разходи за регистрация:** Дирекцията за зоните за технологично индустриално развитие подкрепя процеса на получаване на лицензи за изграждане и регистриране на обектите в обществените книги, като по този начин допринася за ускоряване на целия процес от изграждането на сградата до започването на производството.
- **субсидии:** Правителството може да участва в разходите за строителство на сграда за потребител в зоната в размер до максимум 500 000 евро в съответствие с критериите, определени в Закона за зоните за технологично индустриално развитие.

С изключение на разсрочено плащане или неплащане на мита, ДДС, акцизи и такси, при ползване митническите процедури с икономическо въздействие се определят и други фискални въздействия, произтичащи от транзита на стоки, използването на свободните икономически зони и други подобни. Сред тях са увеличеният обем на транспортните операции, в които са ангажирани местните компании, възраждането на различни обслужващи дейности, хотелските съоръжения за настаняване на посетители, ангажирани с изпълнението на някои дейности, кетъринг услугите, увеличаване продажбата на петролни деривати в резултат на по-голям обем транспорт и други.

Република Черна Гора е третата страна, която участва в изследването и анализа. В много отношения тя е подобна на Република Северна Македония и Република Косово. Единствената съществена разлика е, че има излаз към море. Република Черна Гора получава голяма част от приходите си от туризма, както може да се види от структурата на доходите, по-специално от покритието на вноса с износа. Тук износът на туристически услуги се дължи на факта, че потребителите на тези услуги са предимно чуждестранни лица, а притокът на валута се увеличава. За разлика от другите две страни, които, за да реализират валутния приток и експортното покритие на износа, трябва да правят това чрез износ на стоки, тук голяма част от доходите са резултат от туристическите и кетъринг услуги, което е един вид износ заради валутния обмен.

Друга важна разлика, като следствие от географското разположение на Черна Гора и изхода на морето, е пристанището в Бар, която е стратегически важна точка за

всички съседни страни в региона, които нямат достъп до морето и пристанищата. Чрез това пристанище търговията осъществява както бизнеса от Черна Гора, така и от съседните страни. Поради транзита на стоки, митническата политика играе важна роля в общата фискална политика, но също и във всички други аспекти на сигурността.

Черна Гора има само около 600 000 жители и поради обстоятелствата, описани по-горе, свързани с туризма или потока и транзита на стоки, трябва да бъде предпазлива от гледна точка на към сигурността. Въпросът за сигурността включва безопасността на хората и пътниците, както и сигурността на стоките, търговските тайни, автентичността на документацията и защитата срещу потенциално незаконни действия, особено при транзитни стоки.

Като се има предвид населението, в тази страна нямаме голям брой на митнически процедури с икономически ефекти като активно усъвършенстване, но имаме митническо складиране и транзит.

Новият Митнически кодекс на Черна Гора определя и другите фискални въздействия от използването на митнически процедури с икономическо въздействие, т.е. предвижда се да се създадат митнически зони, да се управляват и да се извършват икономически дейности в тях, като свободните зони се регулират от специален закон. В митническото законодателство се уточнява само кои са разрешените дейности с чуждестранните стоки, поставени в свободната зона. Митническият кодекс също предвижда, че с оглед на конкретните обстоятелства, свързани със свободната зона, митническият орган може да коригира своя митнически контрол и мерките за митнически надзор при тези обстоятелства.

Както беше споменато, пристанището Бар в Черна Гора е от първостепенно значение не само за нея, но и за целия регион. То има третман на свободна митническа зона, така че голяма част от суровините, петролът, нефтените деривати, металургичните продукти и хранителните продукти преминават през нея. Тук съществуват митнически процедури с икономическо въздействие.

ТРЕТА ГЛАВА. ОЦЕНКИ И АНАЛИЗ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА МИТНИЧЕСКАТА ПРОЦЕДУРА ВЪРХУ АГРАРНИЯ СЕКТОР В СТРАНИТЕ КОСОВО, МАКЕДОНИЯ И ЧЕРНА ГОРА

3.1. Макроикономически показатели на митническата и фискалната политика в Република Косово, Република Северна Македония и Черна гора

Предмет на анализ и изследване са избрани три страни от региона, сходни по своята конструкция, област, държавно регулиране, социална политика, географско положение и икономическа ситуация, а това са Република Косово, Република Северна Македония и Република Черна Гора.

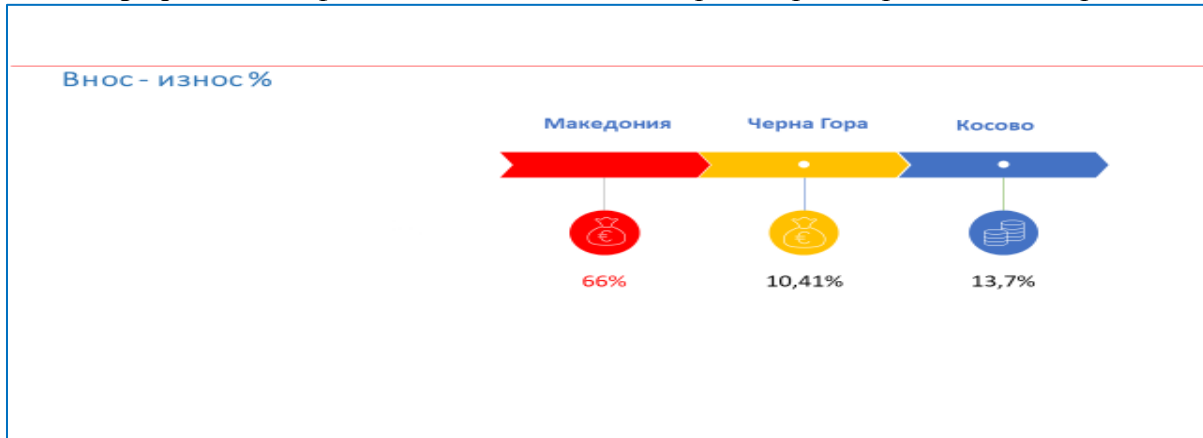
Регионът на т.нар. Западни Балкани отдавна е политически нестабилен и икономически изостанал. Най-представителният период за всичките три страни е периодът от 2007-2013 г., когато преобладава мирна политическа ситуация, без военни или заплашващи политически действия, което не се случва нито в предишните години, нито след този период, нито дори днес. Втората причина е, че в този период, по време на световната икономическа криза, тя не се отрази идентично както в развитите чуждестранни икономики. Именно по това време тези страни отбелязаха растеж в някои години, а дори и при спад, той не беше драстичен в сравнение с държавите-членки на Европейския съюз.

Чрез анализиране на определени статистическите данни в посочения период и със специален преглед на въздействието на митническите процедури върху аграрния сектор на трите наблюдавани страни, авторът извежда показатели, чрез които ще направи изводи, полезни за посоката, в която тези страни трябва да се движат, за да се осигури положителен и устойчив икономически растеж. Вниманието е насочено към закономерностите и връзките на вноса и износа, приходите и разходите, процентното покритие на търговския дефицит на вноса с износа и тяхното въздействие върху БВП. Това всъщност представлява една от задачите на труда.

Анализирайки събраните данни чрез приложимите икономически параметри и закони, се стига до очакваните резултати и предположения, че всъщност по-високият внос и износ, макар и да нараства през годините, не гарантира икономически растеж. За да се постигне по-висок темп на икономически растеж, не е достатъчно само да се увеличи потреблението, тъй като това е очевидна краткосрочна тенденция. Освен това, трябва да се обърне внимание на съотношението на вноса и износа, дължащо се на платежния баланс и търговския излишък и дефицит, но също така и на вътрешното разпределение на приходите, инвестициите в инфраструктурата, развитието на неефективни отрасли на обществото като здравеопазване, образование и други подобни.

Постигнатите резултати в трите страни, съотношението на вноса и износа, както и БВП, са отразени в Графики 1 и 2.

Графика 1 Коефициент на внос и износ в трите страни през целевия период

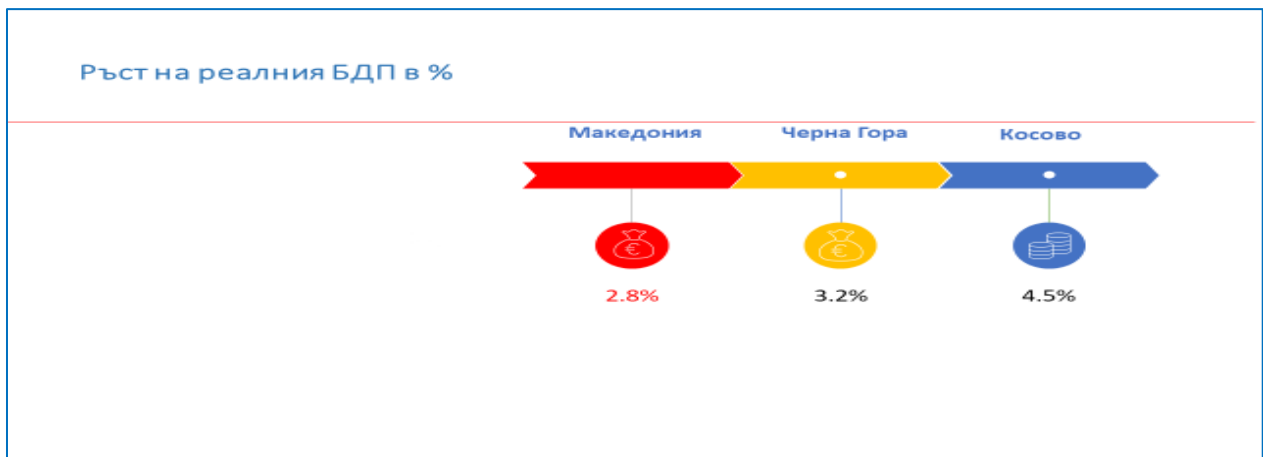

Източник: Интерпретация на автора

От Графика 1 може да се заключи, че Македония има най-голям търговски дефицит като съотношение на вноса и износа, а ако има внос с показател 100, износът е с показател 66. Това показва, че тя е най-големият износител от всички сравнени държави.

Но какво се случва с брутният вътрешен продукт? Следва ли тази тенденция? От следващата Графика 2 може да се заключи, че няма такава закономерност.

Графика 2 Ръст на реалния БВП в % в трите страни през целевия период

Източник: Интерпретация на автора

Черна Гора и Косово имат много по-голям ръст на БВП от Македония. Причините могат да бъдат следните:

- по-ранно, по-високо ниво на развитие на Македония, за разлика от другите;
- по-висок приток на чуждестранни валутни средства от туризъм в Черна Гора, които не се отчитат като постъпления от износа на стоки;

- по-голям приток на средства от чуждестранна валута от диаспората в Косово, които също не се разглеждат като приток на базата на извършен износ, или
- по-широко използване на митнически процедури с икономическо въздействие в Черна Гора и Косово, за разлика от Македония.

Тези резултати ни водят постепенно до основната хипотеза на това изследване.

Авторът счита, че е необходимо регионално свързване и участие в крайния продукт на стопански субекти от различни страни, особено когато се говори за аграрния сектор. По този начин регионът вече не би бил износител само на пресни селскостопански продукти, но би имал съвместно капацитета и възможностите да произвежда по-сложни консервирани и крайни продукти, смеси от зеленчуци или плодове на висока цена и да осигури поставянето им на по-големите пазари. Така ще създаде марка, за която има исторически доказана основа.

За тази цел следва да се насърчават митнически процедури с икономическо въздействие, така че различните продукти да не подлежат на плащане на вносни мита върху вноса на активно усъвършенстване от една страна в друга, тъй като те са предназначени за преработка и като компоненти за влизане в окончателния продукт. Митническите органи следва да променят политиката си, когато фискалният компонент е от решаващо значение, както и да променят разбирането за защитната функция, тъй като тези продукти не са предназначени да бъдат продавани на вътрешния пазар и да бъдат обект на възможна злоупотреба.

3.2. Последици от търговията с аграрни продукти в Косово, Македония и Черна Гора

За да се анализират положителните фискални последици от търговията с аграрни продукти, трябва да се вземат предвид всички аспекти на ползите в икономиката, тъй като увеличаването на селскостопанското производство би означавало: увеличаване на БВП на страната, което ще допринесе за увеличаване на приходите от ДДС; повишаване на заетостта и по този начин увеличаване на доходите от данък върху доходите; подобряване на конкурентоспособността, което би създавало възможност за увеличаване на износа, а оттам и увеличаване на притока на валута и др.

Непрекият спирален ефект от развитието на този отрасъл е огромен. По този начин селското стопанство по своята същност, начин на организация и използвана технология мобилизира голяма работна сила. Увеличаването на производството на аграрни продукти е един от начините за намаляване на относително високата

безработица. Производството на аграрни продукти, с подходяща политика и по-добра организация и изграждане на капацитет, могат да допринесат за увеличаване на развитието на селските райони. Ползата от развитието на този бранш е още по-голяма, ако вземем предвид предимствата, които има Косово: наличието на природни ресурси, плодородна почва, благоприятните климатични условия в страната и незамърсената екосистема. Такива естествени предразположения са солидна основа за развитието на традиционното производство, както и за нарастващата тенденция на екологично/органично производство. Органичното производство би могло да се развива при облекчени условия, с малки ресурси като се има предвид, че старите традиционни селскостопански дейности обикновено протичат с малко приложение на различни съвременни химикали, фармацевтични продукти и други добавки и репродуктивни материали. Такива характеристики представляват сравнително предимство, така че фермерите с относително малко ресурси и добра институционална организация биха могли да увеличат износа си точно на този вид продукти, които стават все по-актуални и търсени на световните пазари.

Авторът счита, че ако се въведе система за субсидиране на базата на изнесено количество за определена група аграрни продукти, същите земеделски производители ще се стимулират, да постигнат стандартите за класиране на европейските пазари. С този начин на стимулиране на производителите за постигане на високо качество, а в същото време позволяване на своєвременен износ, конкурентоспособността на нашите продукти на европейските пазари ще се увеличи.

Когато говорим за възможността за използване на фискалните ефекти от търговията с аграрни продукти, не трябва да забравяме: слабата бизнес среда, наличието на административни пречки, липсата на партньорство между държавата и частния сектор, дългите и неефективни митнически проверки на границата, като се използват остарели технологии, слабото инвестиране. Посочените слабости представляват само някои от бариерите за слабо усвояване на селскостопанския потенциал. При тези обстоятелства, трансфера на знания и осигуряването на подкрепа на земеделските производители в осъществяването на реформите в селското стопанство е основната задача на консултативните служби. Една от основните цели през следващия период ще бъде създаването и устойчиво функциониране на ефективна национална консултативна система в селското стопанство, който ще доставя качествени консултантски услуги на участниците в селскостопанския сектор в посока на подкрепа на процеса на неговото реструктуриране в успешни и конкурентни бизнес субекти.

Косово е потенциален кандидат за членство в Европейския съюз. Селското стопанство е един от най-важните сектори на икономиката в Косово. Той представлява около 25% от БВП, както и по-голямата част от заетостта. В селските райони (където живее 60% от населението) това е основният източник на доходи. Той също така осигурява грижата на голям брой бедни и възрастни хора, които зависят от селското стопанство. Изчислено е, че повече от 50% от селскостопанското производство се консумира в домакинствата, докато храната представлява по-голямата част от разходите за домакинство (60%).

Косово е богато на плодородна земя, подходяща за селскостопанско производство. Секторът може да бъде потенциален източник на растеж, но малкия и среден размер на стопанствата, висока дисперсия на собствеността върху земята, ниска производителност и качество (особено в хранителните стандарти), заедно с лошото използване на суровини и технологии, висока сезонна концентрация и недостатъчно развита инфраструктура, както и консултантските услуги не позволяват на Косово да се конкурира с производството от съседни страни и държави от ЕС.

Косово е вносител на селскостопански и хранителни продукти. През 2004 г. вносът на хранителни продукти съставлява над 27% от общия внос (повече от 290 млн. евро), до голяма степен от напитки, месни и млечни продукти. Износът на храни възлиза на над 11% от общия износ през 2004 г. и е доминиран от плодове и напитки. Косово внася 81% от вътрешното потребление на месо, докато местното производство на мляко и зеленчуци възлиза на около 75% от вътрешното потребление.

Официалните данни за брутна селскостопанска продукция са много ограничени. Според Световната банка, дялът на селскостопанския сектор в общата брутна добавена стойност в Косово е намалял от 25% през 2000 г. до около 20% през 2004 г. Въпреки това, голям процент остава нерегистриран поради широко разпространените селскостопански дейности.

Зърнените култури съставляват най-голямата обработваема земя в Косово, която е около 90%, докато плодовете и зеленчуците са останалите 9,5%. Големи промени не са наблюдавани между 2004 и 2005 г., въпреки че настъпва леко подобрене в производството и приходите. Изключение прави производството на плодове, което значително намалява между 2004 и 2005 година. През 2005 г. земеделските производители отчитат по-ниски добиви за повечето плодове в сравнение с 2004 г.

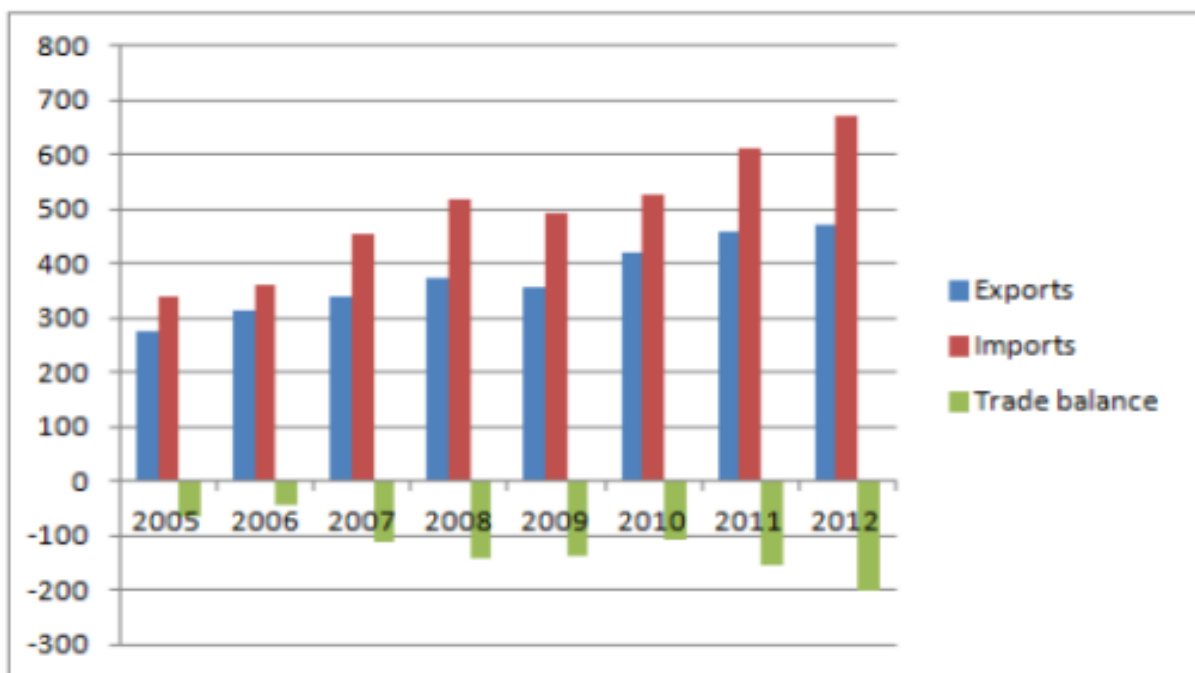
Въпреки устойчивия растеж в сектора, цялостният баланс на търговията с аграрните продукти е значително отрицателен. С 53% от територията, характеризираща

се като добра обработваема земя и снабдена с добри агроклиматични условия, селскостопанският сектор в Косово има висок потенциал за развитие. Въпреки това, страната остава най-големият вносител на храна на глава от населението в Европа, като аграрните продукти са около 10% от общия им внос. През 2011 г. стойността на износа на селскостопански продукти възлиза на 26,2 млн. евро, а стойността на вноса е около 561,4 млн. Евро. Износът на селскостопански продукти генерира приходи само за 4.6% от цената за внос на стоки.

В Република Северна Македония ефективността на икономиката се влияе и от търговията с аграрни продукти. В периода от 2013 до 2017 г. вносът на аграрни продукти обхваща 13% от общия внос на страната. Либерализацията, особено изразена в селскостопанския хранителен сектор, доведе до по-висок внос от износа.

Продължаващият счетоводен баланс за периода 2005г. до 2012 г. характеризира Македония като внос ориентирана страна по отношение на търговията със селскостопански хранителни продукти. Общата търговия в селскостопанския сектор нараства, но вносът нараства по-бързо от износа, което води до по-голям търговски дефицит за целия период. Търговският дефицит достигна най-високата си стойност през 2012 г. (около 2013 млн. евро).

Графика 3 Външна търговия със селскостопански продукти (млн. евро), 2005-2012

Източник: Държавна статистическа служба, Република Македония

От Графика 3 може да се види, че съотношението на износа и вноса е постоянно и варира от 0.63% до 0.66% в периода 2005-2012.

Според официалните данни на Държавната статистическа служба на Република Македонија вносът на селскостопански продукти през 2017 г. е значително увеличен в сравнение с 2016 г. През 2016 г. на базата на митнически доход за внесени селскостопански продукти, Република Македонија реализира приходи от 1 700,0 млн. MKD, докато през 2017 г. реализираните приходи се увеличават до 1 903,5 млн. MKD. През 2015 г. приходите от митата върху селскостопанските продукти 1 655,3 млн. MKD. През 2013 г. приходите от мита възлизат на 1,897.1 млн. MKD.

Като се имат в предвид последните пет години, може да се заключи, че вносът на селскостопански продукти на Република Македонија е в непрекъснат растеж и разбира се, има отражение както върху повишаването на конкурентоспособността на производителите, така и върху качеството на храните и по този начин и върху икономиката като цяло.

Република Македонија основно внася от Европейския съюз (средно за периода 2013-2017 г., 44%), следван от страните от Югоизточна Европа (32%), от които най-важен партньор са Сърбия и други страни (24%). През изминалия период достъпът до македонския пазар на селскостопански и хранителни продукти бе допълнително либерализиран с приключването на преходния период на намаляване на митническите ставки през 2008 г. в съответствие с поетите ангажименти с присъединяването към Световната търговска организация, а през 2011 г. в съответствие със Споразумението за свободна търговия с Европейския съюз. (Државен завод за статистика, мак стат база, надворешна размена, стокова размена по години -дефинитивни податоци, Скопје, Април, 2017, година)

Средната стойност на износа на селскостопански хранителни продукти за периода 2010 - 2012 г. е 449.2 млн. евро. Като цяло, от гледна точка на стойността на износа, тютюнът и виното са най-важните експортно ориентирани селскостопански хранителни продукти (Државен завод за статистика, мак стат база, надворешна размена, стокова размена по години -дефинитивни податоци, Скопје, Април, 2017, година).

Графика 4 Износ на селскостопански и хранителни продукти по групи средно за 2010-2012 в Македония

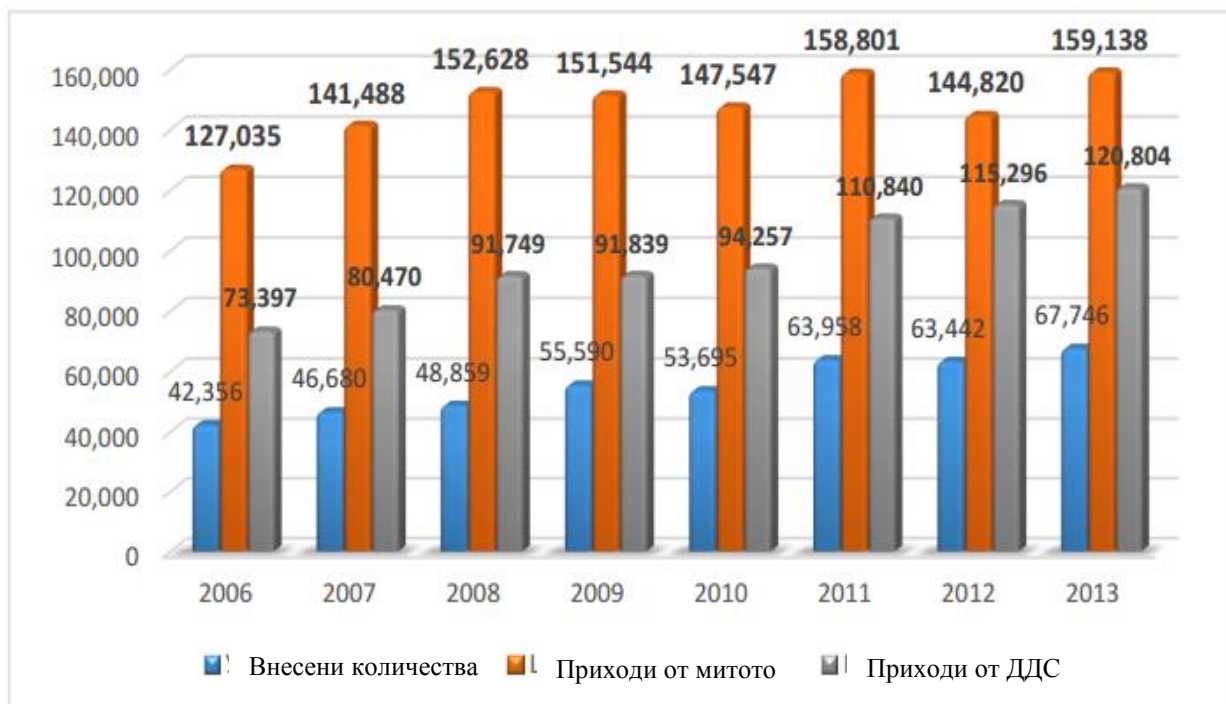

Източник: Държавна статистическа служба на Република Македония

Република Македония основно изнася за страните от Европейския съюз - 40%. Сред страните от Европейския съюз основните дестинации за износ са Гърция, Германия и Белгия (около 17% от износа на Европейския съюз), следван от България, Италия, Словения и Румъния. Традиционно Сърбия е водещият износен пазар за македонските селскостопански хранителни продукти, като 39% от износа е за Югоизточна Европа, за Хърватия и Босна и Херцеговина, съответно с 14% и 13%.

Следващата графика показва общите фискални приходи от аграрните продукти при вносното митническо оформяне. Ако анализираме внесеното количество, то се е увеличило умерено през периода 2006 - 2013 г., което се очаква да бъде интерполирано върху приходите от митници и ДДС. По този начин митническите приходи в периода 2006-2013 г. са се увеличили с около 25,3%, което представлява средногодишен темп на растеж от около 2-3%. През 2009 г., 2010 г. и 2012 г. митническите приходи намаляват спрямо предходните години.

Графика 5 Размер на данъчните и митническите приходи от внос на селскостопански продукти, хил. денари

Източник: Митническа администрация на Република Македонија

Анализирајќи данните за внесените количества и приходите од митниците и ДДС, може да се заклучи, че во Република Северна Македонија има исклучително високи митнически ставки за селскостопански производи.

Черна Гора подпиша споразумение за слободна трговија ЕФТА на 14 ноември 2011 г. Во областа на промишлените производи се очекува пълна либерализација од двете страни, со исклучение на малък број производи од глава 35 - протеини, модифицирани нишестета, лепила и ензими, како и част 38 - различни хемиски производи. Приложение II, во съответствие со член 7, преработени селскостопански производи - аграрни производи Страните од ЕФТА имаат за почти всички производи, изброени во настоящото приложение, същото третиране како страните од ЕС во Черна Гора, но след изтичане на преходниот период. Намалување на цените започва од датата на влизане во сила на настоящото споразумение, на 1 јануари 2013 г. и 1 јануари 2014 година. Тоа предполага пълна либерализација на черногорскиот пазар од 1 јануари 2015 г. Од друга страна, ЕФТА за черногорските производи осигуряваше същото третиране како държавите-членки на ЕС, но без преходен период, което представлява висока степен на либерализација през първата година од прилагането на договора. Единственото

ограничение в това споразумение се отнася до начина на изчисляване на митата. А именно, в редица продукти стъпката зависи от състава на продукта или от третирането на суровините съгласно споразумението за митническите ставки. Също така страните от ЕФТА за продукти с произход от Черна Гора ще прилагат третиране което не е по-малко благоприятно от това, предоставено на страните от ЕС и ЕФТА. Тези ползи, разбира се, ще дадат положителен фискален ефект.

Докладите обаче показват, че в търговията със селскостопански продукти през 2016 г. се наблюдава спад в износа в ЕС, докато вносите на Черна Гора нарастват. Разликите в данните са по-ниски от предходните години и няма големи отклонения както преди. Най-изнасяните продукти на ЕС в Черна гора са различни хранителни продукти, продукти на базата на зърнени култури, какаови продукти, алкохолни напитки, бира. От друга страна, продуктите, внесени от ЕС в Черна гора, са бира, какаови продукти, продукти на зърнена основа, аграрни продукти.

Стойността на вноса на селскостопански продукти, които вече не се произвеждат в Черна Гора или поради естествено предразположение на продуктите в ограничени количества, използвани като храни или напитки, през 2015 г. възлиза на 203,9 млн. Евро. В тази категория продукти бяха подбрани групи основни и преработени селскостопански продукти, за които е очевидно, че няма производство и/или производство в Черна гора е ограничено поради ограниченията и липсата на естествени суровини. Продукти, които не се произвеждат в Черна гора са: кафе, банани, мазнини и масла от растителен или животински произход (от които слънчогледово олио с доминиращ внос), захар, безалкохолни напитки, както и различни хранителни продукти (сладолед, супи и бульон, екстракт) , есенция, добавки, кетчуп, майонеза, сосове, чипс и др.). Други продукти, които се произвеждат в малки количества и могат да бъдат произвеждани в Черна Гора, са: зърнени храни, прясно свинско месо, месни продукти, зърнени храни, риба и преработени какаови продукти и продукти на основата на какао.

Що се отнася до житни продукти и зърнени продукти, те заедно съставляват около 46 млн. евро, трябва да се отбележи, че поради конфигурацията на терена и природните ограничения Черна Гора не може да има по-голямо производство, което да отговори на реалните нужди. (Informacija o spoljnotrgovinskoj razmjeni poljoprivrednih proizvoda u 2015. GODINI, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Crna Gora)

Стойността на вноса на други селскостопански продукти, използвани за храна, е 199.4 млн. Евро. Тази продуктова група включва продукти, произведени в Черна Гора,

т.е. продукти, за които има потенциал за производство, но не са произведени в достатъчно количество или произведени в по-малки количества поради различни видове ограничения, както и тези продукти, за които няма производство в Черна Гора.

Таблица 2 Обща стойност на вноса и износа на аграрни продукти в Черна Гора (2011 - 2016)

Година	Внос	Износ	Покритие на вноса с износ
2011	2 312 603	22 218 875	10,41%
2012	2 535 081	20 791 918	12,19%
2013	3 812 044	23 270 362	16,38%
2014	2 668 130	21 336 792	12,50%
2015	3 594 320	25 137 021	14,30%
2016	2 313 145	20 694 667	11,17%

Източник: ЕВРОСТАТ

От данните в Таблица 2 може да се заключи, че Черна Гора е страна, ориентирана към вноса и че има голям търговски дефицит във външната търговия.

Ако Черна Гора иска да използва своите природни и пазарни предимства и да съгласува стратегията си за аграрно развитие с европейската практика и по този начин да постигне положителни фискални ефекти, тя ще трябва да разгледа няколко основни въпроса на своята аграрна политика:

- прилагане на европейското земеделско законодателство в съответствие с черногорската аграрна специфика;
- научно-образователна политика или твърдото ѝ включване в настоящето и века на развитието на аграрната икономика;
- политика за износ и внос, с акцент върху продукти, които биха имали добър прием в по-широкия пазар;
- развитие на комунална инфраструктура;
- регионална организация по отношение на производствената и пазарната специфичност на всеки регион;

- поземлената политика като основен въпрос на всяка установена аграрна политика в дългосрочен план;
- развитие на допълнителни дейности във фермата;
- развитие на институционалната инфраструктура като фактор, който трябва да увеличи тежестта на развитието на селското стопанство в дългосрочен план;
- въвеждането на единна информационна система, която да има база данни в услуга на текущото производство и пазарното икономическо развитие на земеделските стопанства, хоризонтално и вертикално;
- развитие на институционалната инфраструктура, която може да понесе тежестта и оперативната роля за постигане на целите на селскостопанската политика, и
- накрая, сегашната система на бюджета и целите на развитието на държавата.

3.3. Проблемът с укриването на данъци и неговото преодоляване

На евентуалното укриване на данъци, чието предотвратяване е основно предизвикателство за митническите органи, като една от основните задачи за осигуряване на лоялна конкуренция на пазара, осигуряване на защита на местното производство и подобряване на фискалната функция на митниците, е посветена тази част от изследването. Използвани са примери от Европейския съюз и Република Северна Македония. Разглеждайки темата за фискалното влияние на митническите процедури върху търговията, авторът счита че е важно да се засегнат и въпросите, свързани с укриване на данъци в митническата процедура.

Според автора, най-често срещани в практиката измами са фиктивния износ на стоки и използването на фиктивни фирми, които се използват за определен период от време, а след това се обявяват в несъстоятелност и ликвидация и по този начин се избягва от плащането на данъци и мита. Във този смисъл изключително важни са някои промени в законодателството, свързани с законовите разпоредби при регистриране на фирма, електронния мониторинг на движението на платежоспособността, както и процедурите за обявяване в несъстоятелност и законови ограничения за регистрация на друго дружество, които значително ограничават появата на горепосочените явления.

Налице са правните разпоредби, които обхващат престъпления, наказуеми в областта на митническите операции, контрабандата, митническите измами, укриването на предмети, подлежащи на контрабанда, фалшифициране на документи и др., По наше мнение, това не е достатъчно, ефективно, и главно поради корупцията, включително и

на някои митнически служители, които със своите престъпни действия, затрудняват до известна степен и ни пречат да говорим за фискалната борба срещу укриване, незаконен внос на стоки и продукти, внос чрез фирми, които са фиктивни и други подобни.

Специален приоритет за постигане на желаната цел в борбата с този вид престъпност е съдебната система. За съжаление сме свидетели на много случаи, при които компетентните съдилища взимат решения, които не съвпадат с действителните обстоятелства, при които са извършени престъпленията, или пък решенията на съда се постановяват, когато не могат да се вземат законовите мерки, предписани от законодателя поради остаряване на делото.

В борбата с изброените митнически нарушения липсва добра воля, налице е двусмислие на редица правни разпоредби, които се тълкуват по преценка на митническия служител в митническите процедури за митническо оформяне на стоки. Проблеми са прилагането на режими и квоти при внос и износ на стоки, при които се откриват голям брой злоупотреби на митнически служители, прилагане на дискреционни права и разрешения от висши ръководители и длъжностни лица в митническата администрация, право на избирателен контрол от митническите служители за трафик на стоки на граничните пунктове, с който често се злоупотребява, връзката с някои митнически и полицейски служители на граничните пунктове, некомпетентност, несръчност, липса на професионализъм при изпълнение от страна на длъжностните лица.

Независимо от това дали става въпрос за обикновени митнически процедури или митнически процедури с икономическо въздействие, възможността за укриване на данъци със сигурност съществува. Мерките и начините за предотвратяване и премахване на пропуски и злоупотреби от използването на митнически процедури с икономическо въздействие са представени по-долу.

Митническият орган отхвърля заявлението за издаване на одобрение за процедура за временен внос, когато не е възможно да се предостави идентификация на внесените стоки. Митническият орган може да даде одобрение за процедурата за временен внос и без да предоставя идентификация на стоките, когато поради вида на стоките или действията, които трябва да се предприемат, липсата на мерки за идентификация не води до злоупотреба с процедурата. Освен това, в съответствие с правните разпоредби, митническият орган определя срока, в който вносните стоки трябва да бъдат реекспортирани или за ново одобрено митническо третиране или

използване на стоки. Този срок трябва да бъде достатъчно дълъг, за да изпълни целта на временния внос.

Контролът на последващото освобождаване има нарастваща роля в разкриването на митнически измами (особено от фискална гледна точка), но също и в изпращането на съобщение, че митническият контрол не завършва с освобождаването на стоките. Като се вземат предвид сервитутите, получени с издадените одобрения от митническата администрация за процедури с икономическо въздействие, опростените митнически процедури и акцизни лицензи, както и рисковете за тяхната злоупотреба, контролът на одобрения от този вид също придобива все по-голямо значение. Начинът на контрол в тази област се регулира от няколко вътрешни акта и системи, въведени през предходния период.

В Македония през юни 2012 г. митническата администрация прие Насоки за извършване на контрол на място на притежателите на разрешения за митнически процедури с икономическо въздействие. Настоящото ръководство регламентира планирането, подготовката и начина на извършване на контрол на място на притежателите на разрешителни за митнически процедури с икономическо въздействие (митническо складиране, активно усъвършенстване, преработка под митнически контрол, временен внос и износ за пасивно усъвършенстване). В допълнение към вече приетите реформи, през 2012 г. митническата администрация започна ревизиране и хармонизиране на съществуващите Насоки за контрол на търговските дружества с препоръките на Световната митническа организация, както и с дейности за създаване на система за контрол на производството на акцизни стоки въз основа на нормите.

Пост-митническият контрол включва контрол на дружествата след митническото оформяне, както и надзор на притежателите на одобрения за митнически процедури с икономическо въздействие, одобрения за опростени митнически процедури, за извършване на застъпнически дейности в митническите процедури и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключителната част на дисертационния труд, на базата на изложения теоретичен и емпиричен материал, отчитайки поставените в началото цел и задачи, се дефинират основните изводи и препоръки. Настоящото изследване няма претенции да обхваща цялото многообразие от съществуващи проблеми и възможни перспективи за използването на митнически процедури с икономически ефекти в търговията с аграрни продукти.

IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСНИТЕ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Научно-теоретични приноси:

1. На базата на теоретични и емпирични изследвания е обосновано, че митническите процедури с икономическо въздействие са необходими за гладкото развитие на икономиката в страните от региона и тяхната конкурентоспособност в световната търговия,
2. На базата на изследваните данни и параметри е отбелязана необходимостта от увеличаване на регионалното сътрудничество между страните от региона, намаляване на нетарифните мерки и сроковете за преминаване на митническите граници, както и едновременното опростяване на външнотърговските операции на компаниите.
3. Оценено е, че чрез просто намаляване на митническата ставка, се увеличава вносът на стоки в страната, както и дефицитът в международната търговия, расте разликата в платежния баланс и се оказва отрицателно влияние върху вътрешното производство, само при условие, че размерът на митата е по-нисък от общите производствени разходи за същите стоки на вътрешния пазар, включително транспортните разходи. Ако такъв вид стоки не се произвеждат в страната, няма опасност от отрицателно въздействие, с изключение на платежния баланс и търговията.
4. Доказана е незадължителността на зависимостта на икономическия растеж на страните от региона от увеличаване на фискалните приходи, в частност на митата.

Практико-приложни приноси:

1. Обоснована е необходимостта от обединяване и асоциирано поетапно участие на производители от страните в региона при производството на преработени селскостопански продукти, които да бъдат привлекателни за чуждестранните пазари.
2. Мотивирана е необходимостта от единен митнически контрол на граничните пунктове, което ще намали времето за изчакване и ще засили търговията и едновременната либерализация на същите, както и взаимно признаване на документацията за анализи и сертификати между страните от региона.
3. Аргументирано е схващането, че митническите процедури с икономическо въздействие, особено усъвършенстването, са бъдещето на производителите в

страните от региона, като е изведена необходимостта от опростяване на тяхното прилагане в практическата работа в съчетание с подходящи мерки за противодействие на измамите.

V. Публикации по дисертационния труд

1. Miladinoski S., [Skrijelj, Gj.](#), “ Marketinsko menadziranje na elementite na turizmot vo slobodnoto vreme “. In: Logos, Kosovo, Pristina , 2009 , str.9-16
2. Miladinoski S., [Skrijelj, Gj.](#), , Kolic A., “Social media and their role and impact on consumers. In: The teacher for the future” , In: International Journal KNOWLEDGE Vol.17.2 , Montenegro, Budva, 2017 , str.967-975
3. Miladinoski S., [Skrijelj, Gj.](#), Fejzulahu B., “Global strategy- a requirement for performance on foreign markets“, In: Knowledge-International Journal vol.20.2, Bulgaria, Bansko , 2017 , str.915-923
4. [Skrijelj, Gj.](#), “ Koncept na ovlasten ekonomski operator vo megjunaroden sindzir na snabduvanje, carinski poednostavuvanja, sigurnost I bezbednost-trend ili potreba. In: Bezbednost u postmodernom ambijentu-Knjiga XXVII , Srbija, Valjevo, 2019 , str.629-633, ISBN: 978-86-85985-38-6
5. [Skrijelj, Gj.](#), “ Namaluvanje na efektite vo rabotenjeto na STO(WTO) so pojava na razlicni sporovi “, In: Bezbednost u postmodernom ambijentu-Knjiga XXVII, Srbija, Valjevo , 2019 , str.571-579, ISBN: 978-86-85985-38-6

THE FISCAL IMPACT OF CUSTOMS PROCEDURES IN AGRICULTURAL TRADE

GJINO SOKOLOV SHKRIJELJ

SUMMARY

Small economies in the Western Balkans region - Kosovo, Montenegro and Macedonia - need to be open if they seek economic prosperity. In this sense, they should pay serious attention to their customs policy, speeding up and simplifying customs procedures. Such customs procedures will have a direct impact on both import and export regulation and the improvement of overall economic performance.

Customs procedures with economic effects are an important novelty in the functioning of foreign trade, especially when it comes to trade in agricultural products. These are customs procedures introduced over the past few years in Kosovo, Montenegro and Macedonia, which are still not applied in a way, form and level, as in the highly developed countries.

The main thesis of the dissertation thesis is that the application of customs procedures with economical effect on trade in agricultural products is particularly important and their use should be increased, while reducing non-tariff measures and simplifying the companies' foreign trade operations in order to improve their competitiveness and efficiency, which has a positive impact on overall fiscal policy.

The main goal of the dissertation is to explore possibilities for effective implementation and control of customs procedures with the aim of economic impact in different directions, based on the study of the effects of the customs fiscal policy in trade in agricultural products in the Republic of Kosovo, Macedonia and Montenegro.

The dissertation thesis is structured in introduction, three chapters, conclusions and recommendations with a total volume of 190 pages. There are 18 tables and 19 charts. 187 literary sources have been used.

The first chapter discusses the substance of the concept of duty, its classification and its impact on various aspects of the economy. An analysis of the importance of tariffs in agri-food trade is made. The second chapter deals with customs policy as part of fiscal policy and identifies different types of customs procedures with economic impact. A review of the customs and fiscal stance of the Republic of Kosovo, the Republic of Northern Macedonia and the Republic of Montenegro is made. The third chapter assesses and analyzes the macroeconomic indicators of customs and fiscal policies in the three countries under review,

characterizes their fiscal revenues on the basis of trade in agricultural products and deals with the problem of tax evasion in customs procedures and its overcoming.

In the dissertation, based on theoretical and empirical studies, it is justified that customs procedures with economic impact are necessary for the smooth development of the economy in the countries of the region and their competitiveness in world trade, there is a need to increase regional cooperation between the countries of the region, reduction of non-tariff measures and deadlines for crossing customs borders, and simultaneous simplification of companies' foreign trade operations. It is estimated that a simple reduction in the rate of duty increases the import of goods in the country as well as the deficit in international trade, the balance of payments gap and the negative impact on domestic production only on the condition that the amount of the customs duties is - the total cost of production of the same goods on the domestic market, including transport costs. If such goods are not produced in the country, there is no danger of negative impacts, with the exception of balance of payments and trade. It is proven that the economic growth dependency of the countries in the region is unrelated to an increase in fiscal revenues, in particular customs duties. The need for pooling and associated gradual participation of producers from countries in the region in the production of processed agricultural products to attract foreign markets is justified. The need for unified customs control at border crossing points is motivated, which will reduce waiting times and increase trade and simultaneous liberalization of the same, as well as mutual recognition of documentation for analyzes and certificates among the countries in the region. It is argued that customs procedures with economic impact, especially improvement, are the future of the producers in the countries of the region, drawing on the need to simplify their application in practical work combined with appropriate anti-fraud measures.